

CIKK 2.

Egyéniségre hangolva: Utak, módszerek, ötletek. MRN tanulmány, 2012/2.

Differenciálás? Egyéniségre hangolódás!

Mindennapi hitre nevelünk sokféle közegben történik. Isten kegyelméből jelen lehetünk nemcsak református óvodákban és iskolákban, de állami oktatási intézményekben is. Az óvodák és iskolák mellett a gyülekezeti vasárnapi alkalmainkon is jelen vannak gyermekek és fiatalok. Sokféle érdeklődéssel, igencsak sokszínű háttérrel. Különbözőségeik ellenére mégis mindenkit szeretnénk megszólítani, közel vinni hozzá Isten Igéjét. De hogyan tehető ez meg? Hol vannak a megfelelő utak, kulcsok, módszerek, amelyek élményt adnak és segítenek abban, hogy az Ige belsővé váljon, megérintsen és élővé legyen a gyermekekben és fiatalokban?

A pedagógia erre az esetekre ajánlja a differenciálást – de hadd legyen személyesebb és élőbb ilyen megfogalmazásban: egyéniségre hangolódás. Hiszen minden gyermekünk külön kis világ, aki a maga módján éli meg az őt körülvevő valóságot. Saját módon ért és saját módon gondolkodik. Miért ne próbálnánk meg az ő saját módján közel kerülni hozzá és segíteni abban, hogy az Ige magvai gyökeret verjenek a szívében? Az egyéniségre hangolódásként hívjunk segítségül egy igencsak modern és friss szemléletet, a sokrétű intelligencia elméletet és annak katechetikai kapcsolódásait!

A sokrétű intelligencia elmélet és a katechézis

Mit is jelent a sokrétű intelligencia elmélet és hogyan kapcsolódik a katechézishoz? Ennek rövid bemutatásához a teória kidolgozójaig, Howard Gardnerig érdemes visszamennünk. Magáról az elméletéről jelen tanulmány csak rövid kis áttekintést kíván adni, részletesebb háttérbemutatót a MRN 2010/3. „*Lehet-e mindenki tehetséges? A tehetség fogalmának árnyalás Howard Gardner sokrétű intelligencia elmélete alapján*” c. írásomban lehet találni. Jelen munka azonban sokkal inkább a gyakorlatra és a katechézis lehetőségeire akar koncentrálni. Néhány szóban azért mindenképpen essen szó a kiindulópontokról a gyakorlati ötletek előtt.

Howard Gardner a Harvard pedagógiai-pszichológiai tanszékének kognitív pszichológia professzora az egyénben rejlő képességek kibontakoztatásához segítenek bennünket, illetve ahhoz, hogy utakat, kulcsokat találjunk diákjainkhoz. Elmélete az 1970-es évek végétől formálódott, mely elsősorban angol nyelvterületen terjedt el, és a különböző tanulói utakra irányul. Kiindulópontja azonban nem a pedagógia volt. Agykárosultak (valamilyen baleset, genetika vagy egyéb okok miatt sérült) emberek számára kereste azt a módot, hogyan tudnak teljes életet élni a meglévő károsodásuk mellett is. Vizsgálataiban elsősorban azt kutatta, hogy az agy mely részei károsodtak és ez a károsodás milyen következményekkel járt. Mindezekon kívül fölhasználta a fejlődéspszichológia eredményeit (Erik. H. Erikson, J. Piaget a fő hátterei elméletének) és munkássága során kiterjesztette az intelligencia fogalmát.

Kiindulópontja szerint minden ember törekszik arra, hogy a körülötte lévő eseményeket, a világ dolgait megértse, és így jelentést adjon mind a körülötte lévő dolgoknak, mind saját életének. Ez azonban nem azonos módon történik, mivel az embereknek eltérő adottságaik vannak. Ezek az eltérő adottságok, képességek azt eredményezik, hogy az egyén a saját adottságának megfelelő módon tudja leghatékonyabban fölfogni, megérteni és elsajátítani mindazokat az információkat, melyek őt érik. Ezeket az adottságokat Gardner a „*talentum*”, illetve „*képesség*” kifejezéssel is illeti. Nem véletlenül, hiszen emberképe pozitív, mindenkit valamilyen talentummal megáldottnak lát. A talentumok azonban nem feltétlenül tesznek kimagaslóan tehetségessé valakit, azaz Gardner elmélete elkülönül a tehetséggondozástól. Bizonyos emberek ügyesek és jók adott területeken (írásban, beszédben, rajzban, stb.), de nem kimagasló tehetségűek. Egyénenként változhat az is, hogy kinek milyen téren vannak erősségei, melyek segítik a világ megértését (felfogását), és a világról való tudása konstruálását, a számára.¹ Bár a szerző maga rendkívül szereti ezeket az adottságokat a „*talentum*” szóval jelölni, a szakirodalom kedvéért használja rájuk az „*intelligencia*” kifejezést – jelentősen kibővítve.² A „*sokrétű*

¹ Howard Gardner: *The Disciplined Mind...* 72-82.

² Gardner továbblép az intelligencia hagyományos értelmezésén, s azt mondja, hogy a korábbi, IQ teszteken alapuló vizsgálatok túlságosan lehatároltak, s csak egy bizonyos területet mérnek. Ezzel szemben Gardner tágítani akarja a határokat, s az emberi képességeket szélesebb körben kívánja mérni. Ahogyan már korábban említettem, Gardner érvel amellett, hogy mindenki a saját maga módján fejlődhet, s ez a sajátos, egyedi

intelligencia” fogalmának bevezetésével azonban Gardner nem törli el az általános intelligencia értelmezését sem. Ennek létét továbbra is elfogadja, de az emberi értelmezés és emberi különbözőségek teljesebb figyelembe vételét igyekszik elősegíteni az intelligenciák kiterjesztésével. Az általa fölfedezett típusokat rendszerbe foglalta, melynek eredményeként kezdetben 7, majd napjainkra 11 eltérő típust különböztet meg. Ezek közül az intelligenciatípusok közül a pedagógia 8 területet fogadott el és ezek igazolhatóak, tapasztalhatóak leginkább. E 8 típus bemutatása található írásomban is.³

Ezek az intelligencia típusok nem kezelhetők teljesen elkülöníthetően, bár egyes emberek bizonyos területeken ügyesebbek, mint másokon. Gardner felismerései a hittanoktatásban is hasznosak, hiszen ezek segítségével hozzásegíthetjük diákjainkat befogadni a Szentírás üzenetét. Hogyan is történhet ez? Az elmélet tágíthatja a hittanoktató látókörét, segítheti kreativitását, illetve hasznos eszközöket adhat a kezébe az oktatási folyamat során.⁴ Diákjaink egyéni jellegzetességeit, erősségeiket keresve fölfedezhetjük az intelligencia-típusaikban megnyilvánuló egyediségüket. Ezeket figyelembe véve és használva hozzásegíthetjük őket a Szentírás Igéi és a Szentháromság Isten alaposabb megértéséhez, a keresztyén értékek elfogadásához és beépüléséhez, valamint Jézus Krisztus tanítványává váláshoz és a tanítványság megéléséhez a mindennapokban. Az ilyen típusú, diák-központú katechézis, a tanulók különböző képességeinek megfelelően, sokszínű és sokoldalú eszközöket használ az oktatás hatékonyságáért.

Milyen módon használhatjuk és vehetjük figyelembe a diákok egyéni képességeit (intelligenciájának, erősségének) a tanítási-tanulási folyamatban? Gardner 3 utat javasol erre:

a. *Motiválás.* E lehetőség alatt elsősorban a tanóra elejének aktivitását érti, melynél különösen is kihangsúlyozza, hogy egy erős kezdőpont segít fölkelteni a különböző beállítottságú diákok érdeklődését. Hittankönyveink esetében ez a tananyag bevezetésében, a leckék kezdő motivációjában jelenhet meg. A hittanórákon, gyermek-istentiszteleteken, foglalkozásokon pedig maga a motiválás külön is egységet jelent, ahol a tanulók számára érdekes, élményt adó különböző módszerekkel vezethetjük be a témát.

b. *Ismeretlen információk megértésének előkészítése.* Gardner második javaslata a diákok számára korábban nem ismert ismeretanyag megértésének elősegítésével kapcsolható össze. Az új információk, vagy ismeretlen anyagrészek elsajátítását a diákok számára (erősségeiket felhasználva) érthető példákkal lehet előkészíteni és segíteni.

c. *A tananyag tartalmának sokoldalú közvetítése.* A harmadik felhasználási javaslat a lecke magvának, központi üzeneteinek sokoldalú megvilágításához kapcsolódik. A sokszínűséget, és könnyebben érthetőséget szolgálja, ha a lecke központi mondanivalója a különböző intelligenciatípusokra tekintettel, sokoldalúan kerül feldolgozásra.⁵ Olyan módszertani sokszínűségre ad tehát ez lehetőséget, mely az egyéniségre hangolódást teszi lehetővé.

fejlődési mód a diákokra is jellemző. Nemcsak eltekint a korábbi intelligencia-fogalom használatától, hanem vizsgálataira alapozva megalkot egy újabb definíciót is. Egész elméletének ez a kiindulópontja, mely egy paradigmaváltáson alapul. Ennek megfelelően, úgy értelmezi az intelligenciát, mint az individuumnak azt a megközelítési módját, amivel a világot, s saját életét értelmezi. Az intelligencia tehát nem pusztán a „valamit tudni”, hanem a „valahogyan tudni”, s ez különböző módokon nyilvánulhat meg. Gardner hangsúlyozza, hogy mindenkiben észre vehető az intelligenciának (azaz a környező világ értelmezésének) a képessége, de ennek megnyilvánulása egyénenként különböző lehet. Az intelligenciának ilyen tekintetben különböző módokon való megnyilvánulását veszi figyelembe, amikor teóriáját a „*sokrétű intelligencia*” kifejezéssel illeti.

Az általa megalkotott intelligencia fogalom így hangzik: „*Egy biológiai-pszichológiai potenciál az információk fejlesztésére, melyek egy adott kulturális közegben aktiválódnak abból a célból, hogy problémákat oldjanak meg, illetve az adott kultúrában értékes produktumokat hozzanak létre.*”

Howard Gardner: *Frames of Mind...* xv-xix.; 31-33.; 68-69. ; Howard Gardner: *Intelligence Reframed, Multiple Intelligences for the 21st Century*, Basic Books, New York, 1999.

³ www.howardgardner.com; Howard Gardner: *Intelligence Reframed, Multiple Intelligences for the 21st Century*, Basic Books, New York, 1999. 47-66.

⁴ Richard Robert Osmer: *The Teaching Ministry of Congregation*, John Knox Press, Louisville, 2005. 96-97, 122-125.

⁵ Howard Gardner: *The Unschooled Mind, How Children Think & How Schools Should Teach*, Basic Books, New York, 1991. 117. ; Howard Gardner: *The Disciplined Mind...* 186-188.

A sokrétű intelligencia elmélet által ismertetett és leginkább elfogadott 9 típus a következő:

Verbális-nyelvi intelligencia

Az egyénnek arra képességére utal, mely a nyelvi kifejező eszközök terén jelenik meg. Verbális-nyelvi intelligencia birtokában az individuuum képes megérteni, fölhasználni, alkalmazni, manipulálni a szavakat, illetve a nyelv különböző elemeit. Mindenki ott van ennek az intelligenciának valamilyen szintje, és az iskolában az egyik leghálásabb intelligencia-típusként ismert. Magába foglalja az írást, olvasást, beszédet, illetve bármilyen formáját a szóbeli és írásbeli kommunikációnak. Mindazok, akiknek fejlett (erős) lingvisztikai intelligenciájuk van mesteri módon képesek a beszélt világ eszközeit használni, értelmezni és munkálkodni a különböző hangzásokkal, ritmusokkal, hangszínekkel, s egyéb a beszédre jellemző eszközökkel. Akik erős nyelvi intelligenciával rendelkeznek, azok megértik, értelmezik, könnyen elsajátítják és emlékeznek mindarra, amit a katechéta mond. Ugyanez igaz az olvasási készségeikre is. Mivel jól bánnak a szavakkal, s a beszéd eszközeivel, ezért általában jól használják a nyelvtani szabályszerűségeket. Szívesen készítenek naplót, interjúkat, játszanak játékokat a szavakkal (akasztófa, stb.), vagy bátoríthatóak egy beszélgetésre. Ezek a tanulók legjobban olvasás, jegyzetelés, illetve előadások hallgatása által tanultak.⁶

Logikai - matematikai intelligencia

Adatok, számok hatékony manipulálásának képessége tartozik ide. Az egyén képes gyűjteni, rendszerezni, analizálni és értelmezni a hozzá eljutott információkat, adatokat. Ezekből következtetéseket von le, ill. a jövőre vonatkozó tendenciákat állapít meg belőlük. A gondolkodásban általában a számok terén, induktív és deduktív logikában, valamint az absztrakciók megértésében és használatában jelenik ez meg. Azok a diákok, akik jók a logikai-matematikai intelligencia területén könnyen átlátják az összefüggéseket, kapcsolatokat események között. Ezek a tanulók jók a problémamegoldásban, valamint a kritikus (mérlegelő) gondolkodásmódban. Szeretik a stratégiai játékokat, ügyesen oldanak meg matematikai problémákat. Piaget maga is ezt a típust vizsgálta főként, mely alapján potenciális tudósként értékelte a gyermekeket.⁷

Testi - mozgásos intelligencia

Ezzel az intelligencia-típussal az egyén képes információkat kifejezni, átadni, föl fogni testének mozdulataival. Erős testi-mozgásos intelligenciájú emberek szeretnek mozogni, megérinteni dolgokat (pl. másokat, akikkel beszélnek), játszani (eljátszani), sportolni, élvezik a fizikai aktivitásokat, fizikai relaxációs gyakorlatokat. Gyakran fejezik ki önmagukat a táncon keresztül. Fontos számukra az érintés és szívesen fejezik ki érzéseiket mozgással. Diákként szeretik a drámajátékokat. Szeretnek beszélni, képesek olvasni az érintésből, s más emberek non-verbális jeleiből (elsősorban mozdulatokból és gesztusoktól). Ezek a tanulók a testüket, mozgásukat használják problémáik megoldására is, pl. testedzéssel vagy tánccal vezetik le a bennük lévő feszültséget, stb.⁸

Vizuális - térbeli intelligencia

Ez az intelligencia-típus a gondolatban való megformálás és azzal való munkálkodás képességére utal. Erős vizuális-térbeli intelligenciájú diákoknak nagy a képzelőerejük is, és rendkívül vizuálisak. Képesek dekódolni, olvasni és tanulni különböző vizuális eszközöket, prezentációkat, képeket, modelleket, diagramokat, térképeket, grafikonokat, stb. Képesek formálni és manipulálni elképzelt modelleket. Élvezik a munkáltatásnak mindazon módszereit, amikor vizualitásukat használhatják, pl. rajzolhatnak, festhetnek, vagy az információkat egy konkrét, vizuális formában jeleníthetik meg. Ennek megfelelően tanulni is leginkább a látható, vizuális, szemléltetőeszközökkel dúsított tanításból és tananyagból tudnak.⁹

Zenei- ritmikus intelligencia

⁶ Howard Gardner: Frames of Mind..., 73-98.

⁷ Howard Gardner: Frames of Mind... 128-169.

⁸ Howard Gardner: Frames of Mind..., 205-236.

⁹ Howard Gardner: Frames of Mind..., 170-204.

A zene megértésének, zenei eszközök, zene alkotórészeinek manipulálására, alkotására, megértésére, értelmezésére és ezekkel való önkifejezésre való képesség tartozik e típushoz. Nemcsak a zene élvezetét jelenti, hanem a zene alkotórészeinek (ritmus, stb.) használatát, s az azokkal való mesteri bánást is magában foglalja. Ide tartozik a zenei részek alkotása, magyarázata; ritmusok, tónusok értelmezése; vagy akár a zenei kompozíció is, illetve egy hangszeren való játék.¹⁰

Kapcsolati intelligencia

Howard Gardner utal egy ún. „személyes” (personal) intelligenciára, melyet két további típusra bont. Az elsőt az ember-ember közötti kapcsolatokban tehetségesnek mutakozók viselkedésmódja alapján állapítja meg. Ez az ún. kapcsolati intelligencia abban nyilvánul meg, hogy az individuum képes értelmezni a körülötte lévő emberek viselkedését, hangulatát, érzelmeit, cselekedeteit. Az értelmezés mellett képes ezekre megfelelő módon reagálni, akár kezelve, alakítva azokat. E típusú intelligencia jellemzője még a jó kommunikációs készség, valamint a mások iránt való empátia tanúsítása is.¹¹

Önismereti intelligencia

Szintén a „személyes” (személyhez kötött) intelligenciák közé tartozik. Míg az előző típus mások megismerésében, a másokkal való hatékony kommunikációban fejeződött ki, addig ez az intelligencia-típus az önmagunkkal való hatékony kommunikációt jelenti. Az erős önismereti (intrapersonalis) intelligenciával rendelkező emberek megértik, átlátják, irányítják saját érzelmeiket, cselekedeteiket. Erős belső motivációval rendelkeznek, s törekszenek a fejlődésre, feltérképezve önmaguk erősségeit és gyengeségeit.¹²

Természeti intelligencia

Az emberek azon képességére utal, mellyel a természetből képesek következtetéseket levonni, s a környezet változásai, s különböző események hatására tanulnak, sajátítanak el ismereteket, stb. Különösen jellemző az ilyen típusú emberekre (diákokra is), hogy képesek felismerni és kategorizálni állatokat, növényeket, vagy a természet egyéb objektumait. Az erős naturalista intelligenciával rendelkező emberek szívesen kísérleteznek, s tesznek felfedezéseket a természetben tapasztaltak alapján. A természetben általában előforduló mellett felfedezi a szokatlant, melynek segítségével következtetések von le, és értelmezi azt. Gyakran elvonatkoztat a természetben tapasztaltaktól, és a világ nagy kérdéseire vonatkozó válaszokat szűr le abból. Szeret a természetben lenni, kirándulni, tevékenykedni a lakáson/tantermen kívül.¹³

Egzisztenciális intelligencia

A vallásra, spiritualitásra, élet nagy kérdéseire való fogékonyság képessége. Általában azok az emberek, akiknek ez az intelligenciájuk erős, érdeklődnek az élet nagy kérdései, vallás, spiritualitás iránt. Gardner eredetileg kiemelt 7 intelligenciájához ez nem tartozott hozzá, később kapcsolta hozzá, ahogyan a természeti intelligenciát is. Részben az önismereti intelligenciához is hozzákapcsolható, de annál kicsit mélyebb és főként a nagy kérdésekre, hitre vonatkozik.

Ki, miben és hogyan?

Maga a sokrétű intelligencia elmélet nagyon izgalmas és érdekes, de igazán hasznos akkor lesz a mindennapi katechézis számára, ha föl tudjuk fedezni gyermekeinkben az egyéni adottságokat – azt, hogyan értenek, hogyan látnak és hogyan gondolkodnak. Ezzel megtanulunk az egyéni nyelvükön – nyelveiken beszélni. Ha pedig idáig eljutottunk, akkor következő lépésként megkereshetjük azokat a feladattípusokat, munkáltatási módokat, feldolgozási lehetőségeket, melyekbe leginkább be tudnak

¹⁰ Howard Gardner: Frames of Mind... 99-127.

¹¹ Howard Gardner: Frames of Mind... 237-276.

¹² Howard Gardner: Frames of Mind... 237-276.

¹³ Howard Gardner: Intelligence Reframed... 48-52.

kapcsolódni és amelyekkel élmény és élvezet lesz a tanulók számára a hittanóra vagy éppen egy vasárnapi gyermek-istentisztelet.

De hogyan beszélnek a gyermekeink? Kinek, melyek a már bemutatott, felsorolt nyolcból az egyéni erősségei? Hogyan ért a legjobban? Egyértelmű és könnyen kitölthető teszt nincs, amivel pillanatokon belül be tudjuk kategorizálni gyermekeinket – de nem is lehet ez a célunk. A sokrétű intelligencia ismeretében sokkal inkább kitérjük a határokat és olyan módszereket, ötleteket vihetünk be a hitre nevelésbe, mely közvetlenül az adott gyermekhez szól.

Teszt tehát nincs, de figyelve a gyermekeket, tipikus reakcióikat, viselkedésmódjukat, visszajelzéseiket, információkat kaphatunk az általuk leginkább kedvelt tevékenységekről és arról hogyan látják és értik a világot. Az alábbiakban néhány ilyen tipikus jellegzetesség, kulcskifejezés és jól használható feladat található.